

Кобетяк А.І.,
магістрантка публічного управління та адміністрування
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ У ПРОЦЕСАХ КОНСТИТУЮВАННЯ ПОМІСНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ

Політичні інститути як складові елементи сучасної політичної системи відображають і репрезентують інтереси політичних і соціальних верств суспільства. У запропонованому дослідженні розглянемо політичні інститути, які в межах своїх повноважень впливають на формування державної політики у релігійній сфері. Саме ці інститути визначають релігійні процеси в Україні сьогодні. Насамперед до них належать інститути виконавчої влади, інститут парламентаризму, громадянства та політичних партій. Інститут парламентаризму як законодавчий орган влади регламентує відносини із суспільством та виконує законотворчу функцію, яка орієнтована на створення законів та репрезентацію інтересів різних соціальних груп у державі. В тому числі це стосується і процесу формування єдиної автокефальної церкви України.

Інститути виконавчої влади представлені державними органами й посадовими особами, які здійснюють управління суспільними справами. Вищим органом в Україні у системі виконавчої влади є Кабінет Міністрів України (Уряд). Він здійснює виконавчу владу безпосередньо та через власні міністерства, а також інші центральні органи виконавчої влади й місцеві державні адміністрації. Кабмін спрямовує, контролює та координує діяльність зазначених органів. Уряд відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією.

Інститут громадянства визначає обов'язки й права й обов'язки і держави, і громадянина. Натомість інститут політичних партій забезпечує впорядкованість відносин, що складаються в процесі створення політичних організацій, та взаємодію між ними [5, с. 9]. Отже, складовою їхньої діяльності є злагоджене функціонування держави зі всіма її управлінськими структурами й установами; діяльність політичних партій і рухів; активність громадсько-політичної думки; функціонування засобів масової інформації; різноплановий вплив з боку політичних еліт і політичних лідерів.

Невід'ємною структурною одиницею політичної системи України є Верховна Рада України, у компетенції якої перебувають конституційні повноваження щодо регулювання суспільних відносин у царині релігії. Насамперед це виражається у визначенні засад, принципів, методів і механізмів формування й реалізації державно-церковних та міжконфесійних відносин. Регулятивну функцію у формуванні стратегії релігійної політики закладено в повноваження парламенту заслуховувати щорічні й позачергові послання Президента України, де порушуються питання державно-церковних і міжконфесійних відносин. Крім того, Верховна Рада України скеровує напрямки діяльності в релігійній сфері через механізм парламентських слухань і міжфракційних депутатських об'єднань з церковних питань.

Співпраця між Верховною Радою й релігійними організаціями на законодавчому рівні була не завжди продуктивною. Зокрема, у 2003 р. під час підготовки проекту нового Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» Голова Верховної Ради В. Литвин переніс розгляд законопроекту через політизацію цього питання окремими представниками релігійних організацій. Однак до Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності надійшов альтернативний законопроект «Про свободу віросповідання та релігійні організації» від народного депутата Л. Григорович, який, відповідно до Регламенту Верховної Ради України, мав розглядатися одночасно з урядовим проектом. У зв'язку з протестами релігійних організацій, розгляд законопроектів переносився чотири рази та зрештою Верховна Рада їх відхилила. Народні обранці вирішили, що «ці

документи не підготовлені належним чином і тому створюють конфліктну ситуацію у Верховній Раді та певне напруження в суспільстві» [2, с. 165].

В останні дні спостерігаємо подібну ситуацію. Тривалий час умовно суперечливий законопроект не виносився на голосування. Голова парламенту Руслан Стефанчук публічно казав, що у парламенті немає голосів за документ, а керівник фракції монобільшості Давид Арахамія визнавав, що цей закон – не пріоритет, і якщо на його схваленні наполягати, то частина «Слуги народу» не голосуватиме за бюджет та інші важливі закони. В умовах повномасштабної війни Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук повідомив, що парламент не буде голосувати за законопроект про заборону Російської православної церкви в Україні з метою захисту національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, запобігання колабораціонізму, припинення розпалювання міжрелігійної ворожнечі та дестабілізації релігійного середовища в Україні [1].

Разом із тим, у Раді навіть зібрали 240 підписів за розгляд закону, щоб стимулювати керівництво. У справу втрутився і голова СБУ Василь Малюк, який попросив депутатів ухвалити свій закон, щоб мати змогу швидко забороняти діяльність церковних громад, у яких виявили колаборантів.

Відповідний проект закону (№8371) про заборону релігійних організацій, пов'язаних із країною-агресором у першому читанні підтримали 267 народних обранців. Сьогодні звучать неоднозначні оцінки відноповідного закону в суспільстві.

Прагнення України створити Помісну церкву в умовах військової агресії Росії поділяли Сполучені Штати Америки, оскільки «гібридна війна Путіна має багато складових, де мілітарна складова важлива, але інформаційна й гуманітарна не менш важливі, і він використовує ці сфери ефективно і небезпечно. Ми маємо визнати, що, на жаль, він використав релігійне питання як інструмент для агресії проти України» [4, с. 166]. Посол з особливих доручень з міжнародних питань релігійної свободи Державного Департаменту США Браунбек зазначив, що «перед Україною стоїть велике завдання – питання автокефалії Української Помісної православної церкви. На етапі ухвалення рішення про надання Томосу про автокефалію Української православної церкви ми не втручаємося, але ми його підтримуємо, і якщо можемо бути корисними на етапі його імплементації, ми будемо раді допомогти».

З 2019 р. питанням релігійної політики займається Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики України і який реалізує державну політику у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в

Україні [2]. За ініціативи ДЕСС розпочала роботу Експертна рада з питань свободи совісті як консультативно-дорадчий орган для розгляду й вивчення проблемних питань, пов'язаних із формуванням та реалізацією державної політики у сфері державно-конфесійних відносин і забезпечення свободи совісті. Заради зміцнення взаєморозуміння між релігійними організаціями різних віросповідань ДЕСС працює над створенням діалогових майданчиків та організацією міжрелігійних і міжконфесійних проєктів.

Важливо відзначити, що Державна служба України з етнополітики та свободи совісті розпочала приймати документи для реєстрації статутів релігійних організацій, а також для їх реєстрації як юридичних осіб. Крім того, Міністерству цифрової інформації України [3, с. 270] подано пропозиції щодо запровадження єдиної загальнонаціональної електронної системи погоджень канонічної діяльності, яка передбачає розширені пошукові функції з метою аналізу наявної інформації, а також запропоновано розпочати роботу над створенням електронної системи з особистими кабінетами заявників для розгляду й затвердження статутів релігійних організацій та змін до них.

Підсумовуючи відзначимо, що державна політика у релігійній сфері значною мірою залежить від роботи на законодавчому полі. Закони України, які були ухвалені Верховною Радою України впродовж останніх років відповідають суспільним запитам. Однак реалізація ухвалених рішень не відбувається на практиці, що призводить до «небажаних прорахунків у межах державної політики щодо такої делікатної сфери, як сфера свободи совісті і свободи релігії».

У результаті суспільно-політичних процесів в Україні, спільних дій української влади, зокрема Президента України П. Порошенка та Верховної Ради України, церковних ієрархів, Вселенського патріарха Варфоломія відбулося створення Православної церкви України та здобуття нею Томосу про автокефалію. Ці знакові події мали не лише релігійне, а й політичне значення, оскільки сприяли зміцненню української державності, консолідації українського суспільства, підвищенню іміджу України на Європейській арені.

Література:

1. За життя світу. На шляху до соціального етосу Православної Церкви. URL: https://risu.ua/za-zhittya-svitu-na-shlyahu-do-socialnogo-etosu-pravoslavnoj-cerkvi_n103522.
2. Звіт Державної служби України з етнополітики та свободи совісті за 2020-ий рік. URL: <https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Report-DESS-2020.pdf>.

3. Здіорук С. Аналіз законів України щодо відповідності Європейській Конвенції про захист прав людини у сфері свободи совісті та віросповідань. Всеукраїнська Міжнародна Християнська Асамблея. Науково-практична конференція (17-18 лютого 1998). Київ, 1998. С. 269–278.

4. Переверзій В. Новий закон про свободу совісті – засіб подолання чи за- гострення релігійної напруги? Політичний менеджмент. 2007. №3. С. 160–170.

5. Хонстантинов В. Політичні інститути і процеси: курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 144 с.